

قواعد و ازوئناسی قرآن

مؤلف: محمد حسن

شرکت چاپ و نشر بین الملل

نام کتاب: قواعد واژه‌شناسی قرآن

مؤلف: محمد حسن ربانی

نویسنده چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۸

پیتوگرافی، چاپ و صحافی: سفیر اردهال

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال

طرح جلد: مری ادا همی

مسئول تولید: رن شسته

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۱۵-۶

سرشناسه

ربانی، محمد - ۱۳۴۲

عنوان و نام پدید آور: قواعد واژه‌شناسی قرآن / محمد حسن ربانی

مشخصات نشر: تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۷۸۵-۶

وضعیت فهرست نویسی: فنی

موضوع: قرآن - واژه‌شناسی

موضوع: Quran -- Lexicology

موضوع: قرآن - مسائل لغوی

موضوع: Quran -- Language, Style

موضوع: فقه اللغة العربی

موضوع: Arabic philology

شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ق ۲ / ۸۲ / ۳ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۳

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۹۵۴۶۰

شرکت چاپ و نشر بین‌الملل

دفتر مرکزی: تهران، میدان استقلال، سعدي جنوبی، پلاک ۲، طبقه سوم

تلفن: ۳۳۱۸۶۰۲ - ۳۳۱۳۲۹۵۹

فروشگاه مرکزی: میدان فلسطین، ضلع شمال شرق، پلاک ۴ و ۵

تلفن: ۸۸۹۲۱۹۸۰ - ۲۱ - ۸۸۹۰۳۸۲۳

www.intlpub.ir • Email: intlpub@intlpub.ir

همه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره‌ی کامپیوتری اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، اقتباس در گیومه در مستند نویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست عناوین

پیشگفتار.....	۹
بخش اول: تراعات فقه الامة.....	۱۳
فصل اول: فقه الله «تبیین و ژرفای لغت».....	۱۳
سبک‌های تدوین لغت.....	۱۵
قواعد ضروری در فهم شناسی لغت.....	۱۷
بررسی چند مثال.....	۲۴
فصل دوم: فلسفه لغت.....	۴۸
تأثیر لغت در فقه.....	۵۸
دخالت عرف در معنای لغت.....	۶۲
فصل سوم: قاعده توجّه به حاقّ لفظ و معنی.....	۷۶
بررسی واژه «تجسّس».....	۷۶
بررسی واژه «بشّر».....	۷۸
بررسی واژه «جاهد».....	۸۱
فصل چهارم: تفصیل نظریه احمد بن فارس.....	۸۳
بررسی دو قاعده لغوی.....	۸۳

۸۹	مثال‌هایی از معجم مقاییس اللغة.....
۹۶	واره فصیح.....
۱۱۱	فصل پنجم: قاعده «الإفاده خیر من الإعادة» و تأثیر آن در لغت.....
۱۱۷	فصل ششم: قاعده تقدّم حدیث بر قول لغوی.....
۱۲۱	فصل هفتم: قاعده «زيادة المباني تدلّ على زيادة المعاني».....
۱۴۰	فصل هشتم: قاعده ابدال.....
	فصل نهم: بررسی نظریه علامه شیخ محمد حسین اصفهانی در معنای باب
۱۴۶	مفاعله.....
۱۵۰	فصل دهم: فروق اللغة.....
۱۵۸	فصل یازدهم: مجاز و حقیقت.....
۱۶۱	فصل دوازدهم.....
۱۶۱	۱. توجه به ظرافت‌های واژگان.....
۱۶۸	۲. بهره‌گیری از سایر آیات در معنای لغت قرآن.....
۱۷۲	۳. تعیین مصداق معنای لغت نیست.....
۱۸۶	بخش دوم.....
۱۸۶	فصل اوّل: منهج‌های لغت.....
۱۸۸	کتاب‌های لغت (غریب القرآن).....
۱۸۹	غریب القرآن.....
۱۹۵	نکات قابل تذکر.....
۱۹۹	اصطلاحات درون لغوی.....

- تفسیر لغات ۲۰۰
- عوامل دخیل در فهم لغات ۲۰۱
- اغلاط مشهور ۲۰۲
- فصل دوم: قواعد ترجمه ۲۰۸
- اصل اول: احاطه بر لغات و انتخاب بهترین آنها ۲۰۸
- اصل دوم: آرردن معادلات (فارسی) مناسب ۲۱۰
- اصل سوم: یکسان بودن ترجمه ۲۱۰
- اصل چهارم: تکیه بر معادلات خود در ترجمه، و متأثر نشدن از دیگران .. ۲۱۱
- اصل پنجم: احاطه بر قواعد اشتقاق عرب و انتخاب منهج صحیح ۲۱۳
- اصل ششم: عدم افراط و تفریط در ترجمه ۲۱۴
- اصل هفتم: توجه به بینش‌های فقهی مناجم ۲۱۵
- اصل هشتم: دقت در ظرافت‌های لغت‌های مرادف ۲۱۹
- اصل نهم: دقت در گزینش معنای لغات مشترک عظم ۲۲۴
- اصل دهم: توجه به سیاق آیات ۲۲۵
- اصل یازدهم: توجه و احاطه به نحو و بلاغت و فصاحت قرآن و حدیث ۲۲۶
- نصوص غریب القرآن ۲۲۸
- غریب القرآن زید بن علی بن الحسین علیه السلام ۲۲۹
- نمونه‌هایی از تفسیر غریب القرآن ۲۳۲
- چند نکته در مورد صحیفه سجّادیه ۲۳۹
- کتاب‌نامه ۲۴۳

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار

به اتفاق مفسران، پایه و اساس فهم قرآن بر فهم دقیق واژگان آن استوار است به همین جهت نوع مفسران در باب واژه شناسی قرآن وارد شده و آن را از علوم مقدماتی و ضروری تفسیر قرآن دانسته‌اند. برخی تنها در باب واژه شناسی کار کرده‌اند و برخی آن را وسیله تفسیر آیات قرآن قرار داده‌اند، البته هر کسی در وسع خود، نوع مفسران که تفسیر عمومی قرآن را نوشته‌اند نه مثل تفاسیر عرفانی و فلسفی که بحث‌های خاص خود را دارند، و راه بررسی خود را پیموده‌اند.

اما نوع مفسران که ملاحظه می‌کنیم جایگاه خاص برای لغت در تفسیر قائل می‌باشند، و در کتاب‌های مدخل تفسیر و علوم تفسیر بزرگان تصریح کرده‌اند یکی از عوامل مهم اختلاف در تفسیر، اختلاف در شرح و معنا شناسی واژگان قرآن می‌باشد، بلکه فقها وقتی درباره یک لغت دیدند که لغویان اختلاف دارند،

این اختلاف از دامنه کتاب‌های لغوی به اندرون کتاب‌های فقهی هم راه یافت، مثلاً واژه «صعید» آیا برای خاک خالص وضع شده است یا مطلق زمین می‌باشد «التراب الخالص أو مطلق الأرض». این اختلاف در کتاب‌های لغوی، دامنه بحث را به کتاب‌های فقهی، و کتاب‌های تفسیری، آیات الاحکام و بلکه تفسیرهای جامع کشانده است و موجب شده تا در ذیل آیه بحث‌های فراوانی تولید شود، و موجب اختلاف رأی در تفسیر آیه شریفه و در نتیجه اختلاف رأی در فتوی هم بشود.

نظیر این مطلب در مورد کلمه «قرء» است که آیا از اضداد است و دو معنای ضد (طهر و حیض) دارد، که این منظور آن را در لسان العرب از شافعی نقل کرده است یا خیر، و در نتیجه مفسران حنفی به پیروی از ابو حنیفه آن را حمل بر حیض، و سایر مفسران مذاهب اسلام آن را حمل بر طهر کرده‌اند.

با توجه به مثال‌های فوق در می‌یابیم که داستان لغت مسأله بسیار مهمی است و به همین جهت مفسران بزرگی همچون شین الطائمه ابو جعفر محمد بن الحسن طوسی، امین الاسلام طبرسی، ابو الفتوح رازی، صاحب روض الجنان، محمود بن عمر زمخشری و ابن عادل حنبلی صاحب کتاب الباب فی علوم القرآن الکریم، و بلکه فخر الدین رازی و نظام نیشابوری صاحب غرائب القرآن، و بسیاری از مفسران معروف و مشهور متعرض بحث‌های لغوی شده‌اند، بمانند آن گروه از مفسران قرن سوم و چهارم که اساس بحث آنها لغت بوده است.

در دوره معاصر هم برهه‌ای لغت مغفول عنه واقع شد، ولی در حدود پنجاه شصت ساله اخیر دیگر بار لغت جایگاه خود را در تفاسیر باز کرد، مفسرانی

همچون علامه طباطبائی در المیزان، محمد جواد مغنیه در الکاشف، و صاحبان تفسیر نمونه، نیز آیت الله جوادی آملی در تفسیر التسنیم و دیگران به بحث‌های لغوی روی آوردند، و برخی اساس تفسیر خود را واژه‌شناسی قرآن دانسته همچون دکتر محمد علی انصاری در تفسیر مشکاة که هم و غم خود را در باب واژگان قرار داده است و دغدغه تفسیر و ریشه‌شناسی و فرق‌شناسی واژگان را بر خود ارم بسته و بیان آن را در صدر مباحث تفسیری خود قرار داده است. با توجه به این پیشینه بحث درباره لغت که برخی مؤلفان در این زمینه مجلّات کتاب و مقاله و دوره‌المعارف لغات قرآن تألیف کرده‌اند همچون راغب اصفهانی، صاحب المفردات که شهرت خاص دارد، و در دوره معاصر، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم از استاد آیه سید حسن مصطفوی، المعجم فی فقه لغة القرآن و سرّ بلاغته تألیف گروه قرآن یاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی که در زمینه لغات قرآن می‌باشند، ولی اینها همه ریا و چشمه اصلی لغات هستند، باید یک پژوهشگر و فراگیر قرآن توان استفاده از منابع دست اول لغات قرآن و تفاسیر دست اول که شارح لغات قرآن هستند را داشته باشد و به قول عربی فراگیر باید توان استفاده از منابع اصلی که بسان چشمه زلال هستند را داشته باشد تا بتواند به معنی و مفهوم و در نتیجه تفسیر قرآن دست یابد.

این نوشتار، برخی قواعد لغت را بررسی کرده و در حد امکان در مسیر شناسائی لغات قرآن پیش رفته است، ما قبلاً دو کتاب، یکی با عنوان واژه شناخت قرآن منتشر کرده‌ایم که حدود ۷۲۰ صفحه بوده، و درسی و دو فصل به طور کلی و روش خاص خود آشنائی با قرآن را شروع کرده‌ایم، و در کتاب

دروس فی فقه اللغة نیز در قواعد عمومی لغت مباحثی را مطرح کرده ایم. کتاب درآمدي بر لغت عربي، کتاب شناسی و روش شناسی کتاب های لغت است. خلاصه، از هر دری باید راه به دل دوست پیدا کرد، و به هر گونه ای که شد خود را به محضر قرآن کشاند، اینها همان قشر است، باید قرآن را استنطاق نمود و از آن دایات را طلب کرد.

www.ketab.ir